

Секція 2	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СТАТИСТИЧНОГО БІЗНЕС-ПРОЦЕСУ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО РІВНЯ ЯКОСТІ ДАНИХ ТА ЕФЕКТИВНОГО СТАТИСТИЧНОГО ВИРОБНИЦТВА
Panel 2	THE EUROPEAN EXPERIENCE OF DEVELOPMENT OF STATISTICAL BUSINESS PROCESS TO ENSURE AN ADEQUATE LEVEL OF DATA QUALITY AND EFFICIENT STATISTICAL PRODUCTION
Секція 2	ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ СТАТИСТИЧЕСКОГО БИЗНЕС-ПРОЦЕССА В ЦЕЛЯХ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАДЛЕЖАЩЕГО УРОВНЯ КАЧЕСТВА ДАННЫХ И ЭФФЕКТИВНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО ПРОИЗВОДСТВА

УДК 311.312.001

В.В. Попова, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки та підприємництва
Національна академія статистики, обліку та аудиту, м. Київ, Україна
e-mail: sam33pvu@gmail.com

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕМУЛЯЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

***Ключові слова:** соціально-економічна криза, економічний розвиток, національні макросистеми, стратегія емуляції, інституційно-господарські відмінності.*

Економіка України перебуває у стані тривалої кризи, яка продовжується більше, ніж чверть століття. На глибину і масштаб цієї кризи вказує те, що Україна на кінець 2017 р. все ще не досягла показника ВВП 1990 р. Довготривала економічна криза призвела до комплексу соціально-економічних проблем – високий рівень прихованого безробіття, галопуюча інфляція, знецінення національної валюти, та, як наслідок, злидений рівень життя переважної більшості пересічних українців.

Ця небезпека набуває нових форм на фоні інтеграції та глобалізації виробничих процесів – адже при фактичному знищенні географічних кордонів між країнами виникають інші, штучні, подолати які набагато складніше, а іноді навіть неможливо. Штучні кордони ділять країни на багаті і бідні; створюють між ними прірву за рівнем життя, визначають розбіжність руху національних економік та формують найгірший тип економічного розвитку [1].

Штучні кордони виникають внаслідок недосконалої системи інститутів та інституцій, які не створюють можливості для запровадження ефективних технологій, захисту внутрішнього ринку та підштовхують країни до спеціалізації на тих видах економічної діяльності, що мають низький потенціал щодо створення ВДВ. Небезпека деяких видів економічної діяльності полягає у обмеженості їхнього потенціалу щодо створення валової доданої вартості. Це впливає на накопичення ВВП, формування його структури, темпів росту і приросту. Врешті решт це робочі місця та рівень життя переважної більшості пересічних громадян. Тривала спеціалізація країн на неефективних видах економічної діяльності посилює їхню деградацію та відкидає на багато років назад у економічному розвитку.

Складність, а іноді і неможливість подолання цих специфічних кордонів, спричинених, під тиском глобалізації, на виробничій спеціалізації країн на неефективних видах економічної діяльності, створює перекручену структуру виробництва на користь сировинних і видобувних галузей. Конкурування продукцією цих галузей на міжнародних ринках можливо лише за рахунок девальвації національної валюти та зменшення собівартості

виробництва (насамперед зниження оплати праці найманих працівників та зменшення відшкодувань на споживання основного капіталу).

Отже, низькі соціально-економічні стандарти пересічних громадян у бідних країнах спричинені викривленою структурою виробництва, яка стала наслідком їхньої спеціалізації (часто вимушеної та нав'язаної ззовні) в умовах збільшення влади транснаціональних корпорацій, збільшення обсягів міжнародної торгівлі та посилення глобалізаційних тенденцій. Вирішення цієї проблеми вимагає кардинальної зміни типу економічного розвитку з доведенням його до стандартів розвинених країн.

Ерік С. Райнерт, відомий шведський економіст сьогодення, досліджуючи підґрунтя економічного розквіту найпотужніших європейських країн та узагальнюючи їхній досвід знаходження такого балансу, зазначив, що «Європейці рано помітили, що загальне багатство зустрічається тільки там, де сільського господарства або не має взагалі, або воно відіграє незначну роль» [2, с. 49]. Тобто, накопичення багатства, на його думку, стало результатом неусвідомленої концентрації у великих містах галузей обробної промисловості. Але як тільки відбулося усвідомлення цього зв'язку між накопиченням багатства та розвитком обробної промисловості, цілеспрямована та виважена державна політика змогла замінити природні та географічні переваги, на яких будували свій добробут перші багаті держави.

У контексті особливого застереження з боку класиків на можливості накопичення багатства країнами за рахунок спеціалізації на сільському господарстві, як мінімум, не щирими виглядають рекомендації, які надзвичайно наполегливо надають деякі "радники" Україні.

Звідси витікає, що доцільно не виконувати беззаперечно економічні та політичні рекомендації, надані разом з фінансовою підтримкою бідним країнам, а робити так, як це свого часу робили багаті країни – копіювати їхні методи та заходи, імітувати механізми та інструменти, переносити закони та принципи з відповідною адаптацією до національних умов таким чином, щоб нарощувати у кінцевому підсумку могутність своєї країни. Іншими словами, застосовувати стратегію емуляції, як: «суперництво, бажання переважати у чому-небудь одне одного; імітувати функціонування всіх або частини однієї системи за рахунок засобів іншої» [3, с. 230].

Дієвість та ефективність застосування стратегії емуляції для України з метою подолання соціально-економічних проблем вимагає правильного та обґрунтованого вибору порівняльної бази. Тобто, ми повинні чітко усвідомити, методи економічної діяльності яких країн для України є найбільш бажаними; заходи, механізми та інструменти впливу яких є найбільш доцільними; які саме закони та принципи (з відповідною адаптацією до національних умов) потрібно копіювати, імітувати та запроваджувати.

З урахуванням географічного місця розташування України, демографічної складової, специфіки її історії та ментальності громадян, у якості країн для здійснення міжнародного порівняльного аналізу були обрані: Білорусь, Польща та Франція. Це європейські країни, які мають з Україною або порівнянну кількість населення (наприклад, Польща. Кількість населення в країні є визначальною для місткості внутрішнього ринку та потенціалу робочої сили), або природні ресурси (наприклад, Франція. Це впливає на забезпеченість виробничого процесу насамперед природними та просторовими ресурсами), або інститути (це Білорусь, яка має спільну економічну історію з Україною по причині тривалого перебування у складі колишнього СРСР; відповідно, тотожний організаційно-економічний механізм управління розвитком НМС, який визначається інститутами та інституціями, що створюють бізнес-середовище у країні).

Повнота та цілісність застосування стратегії емуляції полягає у комплексному порівняльному аналізі якісно-кількісних складових економічного розвитку досліджуваних країн та розробленні системи заходів для України з метою перевершити результати діяльності обраної країни (країн) за рахунок копіювання та імітації функціонування усієї інституційно-господарської системи або окремих її частин.

Кількісне порівняння результатів господарської діяльності України з обраними країнами доцільно зробити на підставі показника душевого ВВП у міжнародних доларах за поточним курсом на підставі паритету купівельної спроможності валют та підсумкового індексу фізичного обсягу ВВП.

Стратегія емуляції передбачає надання відповіді не тільки на першу частину питання, кого доганяти та перевершувати, але й яким чином. Тобто, функціонування яких частин або які складові національні макросистеми Франції, Польщі та Білорусі копіювати, імітувати та адаптувати. Тобто, конкретизація застосування емуляції вимагає якісного та обґрунтованого «розчленування» цих НМС з метою здійснення подальшого порівняльного аналізу. Потрібно чітко визначити, які складові в Україні є проблемними, які потрібно удосконалити для досягнення кількісних результатів інших НМС, функціонування яких ми імітуємо або навіть хочемо перевершити.

Багаторічними попередніми дослідженнями на підставі опрацювання великої кількості літератури та статистичної інформації, було доведено, що «розчленування» економічної системи з метою її ретельного порівняльного аналізу доцільно здійснювати за такими категоріальними ознаками [1]:

I – інституційні умови функціонування економіки, або тип регулювання, який визначається "правилами гри", встановленими для конкретних суб'єктів економічної діяльності. За цією ознакою існує безліч типів регулювання, але усі вони переважно залежать від права власності на засоби виробництва (державна – приватна) та координаційного механізму регулювання економічної діяльності суб'єктів господарювання (ринковий – командний). Концентрація засобів виробництва у держави (тобто, державна власність) або у монополій (монопольна власність) робить майже тотожним вплив держави або монополій на діяльність інших суб'єктів господарювання. Цей вплив проявляється у створенні умов щодо ведення бізнесу господарюючим суб'єктам, насамперед дрібним та середнім.

Нобелівський лауреат Дуглас Норт доводить, що не тільки «правила гри» є важливими для бізнесу, але й «технологічні зміни та інституційні зміни – це головні детермінанти соціального та економічного розвитку, причому як в тому, так і в іншому випадку виникають риси залежності від минулого» [4, с. 134]. Відповідно, другим впливовим фактором економічного розвитку є технології, технологічні уклади або рівень НТП. Концептуальним у даному випадку є не галузева відмінність технологій щодо виробництва тих або інших продуктів чи послуг, а їхній рівень, який визначається продуктивністю, ощадливістю, енергозбереженням, тощо. Тобто, рівнем НТП або технологічним укладом. Відповідно, технології за цією ознакою можуть бути або економічними, або затратними.

III категоріальною ознакою, яка зумовлює потенціал накопичення національного багатства, є розташування переважної більшості споживачів відносно НМС – тобто, вони є переважно «внутрішніми» або «зовнішніми», що визначає ендогенно- або екзогенно-залежну модель економічного розвитку. Екзогенно-залежна модель економічного розвитку є більш вразливою, так як конкурувати на міжнародних ринках набагато складніше, ніж на внутрішньому.

IV категоріальна ознака визначає напрям споживання: це «проміжне» або «кінцеве». Тобто, на задоволення переважно чіїх потреб спрямована виробнича діяльність НМС: кінцевих споживачів (домогосподарств) або проміжних (підприємств). Орієнтація виробника на споживчі ринки або на ринки товарів виробничого призначення і технологій визначає його поведінку і вплив на якісні параметри формування ВВП. Але як для зовнішніх, так і для внутрішніх споживачів виготовляються товари, призначені для таких видів споживання: кінцевого – предмети споживання (готова продукція і послуги), і проміжного – сировина і напівфабрикати або устаткування та технології.

Отже, п'ятою категоріальною ознакою є продукт споживання. проміжний («сировина і напівфабрикати» або «засоби виробництва») або кінцевий («продукція і послуги»). Конкуренція на споживчому ринку ускладнює виробничий процес і маркетингову поведінку з інноваційним зниженням собівартості та покращенням споживчих властивостей продукції.

Попередніми дослідженнями було доведено, що сукупність вище зазначених факторів та розподіл їх за принципом дихотомії дозволяє виокремити 24 типи економічного розвитку, які забезпечують різні перспективи для національної макросистеми.

Обґрунтоване визначення категоріальних ознак економічного розвитку НМС (або розчленування на якісні складові НМС) дозволяє здійснити якісний порівняльний аналіз між країнами за цими ознаками.

Аналіз інституційно-господарських відмінностей НМС у системі міжнародних порівнянь показав, що вони мають такі типи економічного розвитку: Україна – 1, Білорусь – 6, Польща та Франція – 24 (чим більше порядковий номер типу, тим він є досконалішим).

Конкретизація ознак типу економічного розвитку НМС за складовими показує, що 24 тип характеризується випуском високоякісних і конкурентоспроможних товарів і послуг для кінцевих і проміжних споживачів, що стало можливим завдяки протекціоністському захисту внутрішнього ринку при відносно досконалому інституційному середовищі, яке сприяє ефективному функціонуванню національної економіки.

Порівняння категоріальних ознак економічного розвитку доводить, що тільки в Україні спостерігається не тільки невдале поєднання, а й ще найбільш небезпечне – адже Україна протягом 27 років деградує.

Сутність першого типу економічного розвитку, який спостерігається тільки в Україні, полягає у наступному: в умовах жорсткого адміністрування та регулювання з боку монополістично-олігополістичних угруповань за повної відсутності конкуренції на застарілих затратних технологіях виробляється продукція з низькою доданою вартістю для експорту (переважно сировина сільськогосподарського призначення та напівфабрикати – труби і металевий прокат). Цей тип економічного розвитку (деградації) призводить до постійного стиснення внутрішнього ринку в Україні – адже конкуренція на міжнародних сировинних біржах тільки загострюється, відповідно, потрібно постійно зменшувати виробничі витрати. А їхнє зменшення відбувається за рахунок зменшення оплати праці найманих працівників та знецінення національної валюти.

Як показало дослідження, нехтування якісними складовими не тільки суперечить визначенню економічного розвитку з точки зору діалектики, але й унеможлиблює зростання його кількісної складової – так як економічний розвиток є узгодженим процесом якісно-кількісних змін. Попередні дослідження довели, що країни, які характеризуються високими соціально-економічними показниками, мають тип економічного розвитку, який варіює у діапазоні 20-24.

Тобто Україні, яка має 1 тип економічного розвитку, потрібно змінити його на 20-24. Механізмом цієї зміни має стати емуляція – це імітація з метою порівнятися з розвиненими країнами або перевершити їх за соціально-економічними показниками. Емуляція, а не порівняльні переваги чи вільна торгівля повинні стати підґрунтям успішного економічного розвитку.

З цього випливає наступне: країна, яка хоче подолати бідність та наблизитися за основними соціально-економічними показниками до рівня багатих країн, повинна дотримуватися не умов Вашингтонського консенсусу, а максимально застосовувати емуляцію – у інституційному середовищі (у першу чергу це стосується усієї нормативно-правової бази, яка регулює процеси виробництва: податкове навантаження на бізнес, трудовий кодекс, адміністративно-господарський кодекс, процентні ставки у монетарній сфері – облікові, кредитні, депозитні, тощо); при визначенні експортно-імпоротної орієнтації керуватися не відносними перевагами, а широко застосовувати систему протекціоністських заходів для стимулювання внутрішнього виробника; формувати таку виробничу структуру та міжгалузеві пропорції, яка подібна до багатих країн (змінити пропорції у виробництві за видами економічної діяльності з домінування сировинних та видобувних галузей на користь переробних з високою доданою вартістю); копіювати технології багатих країн, тощо.

Список використаних джерел

1. Попова В. В. Статистична ідентифікація теорій економічного розвитку : методологія та практика вимірювання : [монографія] / Попова В. В. — К. : ВПД «Формат», 2010. — 428 с.
2. Райнерт Э. С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э. С. Райнерт; [пер. с англ. Н. Автономовой, под ред. В. Автономова]. — М. : Изд. дом. Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. — 384 с.
3. Новий словник іншомовних слів / [ред. Л. І. Шевченко]. — К. : АРІЙ, 2008. — 672 с.
4. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Дуглас Норт ; [пер. с англ. А. Н. Несторенко]. — М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. — 180 с.